

Ayşenur TURAN¹
Orcid : 0000-0001-9925-1122

Gülçin BOZKURT²
Orcid :0000-0002-8528-2232

¹Haliç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu,
Ebelik Bölümü, İstanbul-Türkiye,

²İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Ebelik Bölümü, İstanbul-Türkiye,

Sorumlu Yazar (Correspondence Author):
Ayşenur Turan
ayşenurturan@halic.edu.tr

Anahtar Sözcükler:

Primipar; emzirme; öz yeterlilik.

Key Words:

Primiparity; breastfeeding; self-efficacy.

Primipar Annelerin Doğum Şekli Ve Emzirmeye İlişkin Özelliklerine Göre Emzirme Öz Yeterlilik Düzeyleri

Feeding Self-Efficacy Levels Of Primiparous Mothers By Their Type of Delivery and Breastfeeding-Related Characteristics

*Bu çalışma yüksek lisans tez çalışması olarak yapılmıştır. Çalışmanın bazı sonuçları 26-27-28 Nisan 2018 tarihleri arasında yapılmış olan 1. Uluslararası, 2. Ulusal İstanbul Ebelik Günleri Kongresinde, Türkiye’de sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Alınış (Received): 23.03.2019

Kabul Tarihi (Accepted): 18.11.2019

ÖZ

Amaç: Primipar annelerin doğum şekli ve emzirmeye ilişkin özelliklerine göre emzirme öz yeterlilik düzeylerini incelemektir.

Yöntem: Tanımlayıcı özellikteki araştırma, Aralık 2016-Ağustos 2017 tarihleri arasında, İstanbul’da bir Eğitim ve Araştırma Hastanesi’nde yürütüldü. Araştırmanın örneklemini 320 anne oluşturdu. Veriler “Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği-Kısa Şekli” ve araştırmacılar tarafından hazırlanan “Tanıtıcı Bilgi Formu” kullanılarak ilk 24 saatte yüz yüze görüşme ve 15. günde telefon ile görüşülerek elde edildi.

Bulgular: Araştırmaya katılan annelerin; yaş ortalamasının 23.99±3.85 yılı olduğu, %52.2’sinin orta eğitim mezunu olduğu ve %65’inin çalışmadığı belirlendi. Annelerin; yaşı, eğitim ve çalışma durumuna göre emzirme öz yeterlilik ölçeği 24. saat ve 15. gün puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görüldü ($p>0.05$). Annelerin bebeği ilk kucağa alma zamanı, doğumdan sonra ilk emzirme, ilk 24 saatte emzirme sıklığı, emzirmeye tanık olma durumu ile 24. saat ve 15. günde Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu belirlendi ($p<0.05$). Vajinal ve sezaryen doğum yapan annelerin, doğumdan sonra ilk 24. saatte yapılan ölçümlerde emzirme öz yeterlilik düzeyinin 15. günde yapılan ölçümlere göre düşük olduğu, istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptandı ($p<0.000$).

Sonuç: Vajinal doğum yapan primipar annelerin emzirme öz yeterlilik algısı sezaryen ile doğum yapanlara göre yüksektir. Primipar annelerin doğumdan iki hafta sonra emzirme öz yeterlilik algısı ilk güne göre yükselmektedir.

ABSTRACT

Objective: We aim to investigate the breastfeeding self-efficacy levels of primiparous mothers by their type of delivery and breastfeeding-related characteristics.

Methods: A descriptive study was conducted in a Training and Research Hospital in Istanbul between December 2016 – August 2017. The study sample included 320 mothers. The data were obtained via face-to-face interviews in the first 24 hours and via telephone interviews on the 15th day using “Breastfeeding Self-Efficacy Scale-Short Form” and the “Introductory Information Form” prepared by the researchers.

Results: The mean age of the mothers who participated in the study was 23.99 ± 3.85 and 52.2% of them were middle school graduates and 65% of them did not work. The 24th-hour and 15th-day mean scores of breastfeeding self-efficacy scale did not show any statistically significant difference by their age, education and working status ($p>0.05$). A statistically significant difference was found between the mothers’ first time to take the baby on their lap, the first breastfeeding after birth, the frequency of breastfeeding in the first 24 hours, the status of witnessing breastfeeding and the Breastfeeding Self-Efficacy Scale scores at 24 hours and 15 days ($p<0.05$). Mothers who had vaginal and caesarean births were found to have low levels of breastfeeding self-efficacy in the first 24 hours after birth compared to the measurements performed on the 15th day, and the difference was statistically significant ($p<0.000$).

Conclusion: The perception of breastfeeding self-efficacy of primiparous mothers who delivered vaginally was higher than those delivered by cesarean section. Primipar mothers’ perception of breastfeeding self-efficacy increases two weeks after delivery compared to the first day.

Kaynak Gösterimi: Turan, A., ve Bozkurt, G. (2020). Primipar annelerin doğum şekli ve emzirmeye ilişkin özelliklerine göre emzirme öz yeterlilik düzeyleri. *EUHFD*, 36(1), 1-10.

How to cite: Turan, A., and Bozkurt, G. (2020). Feeding self-efficacy levels of primiparous mothers by their type of delivery and breastfeeding-related characteristics. *EGE HFD*, 36(1), 1-10.

GİRİŞ

Çocuklarda büyüme ve gelişmeyi optimal düzeyde sağlayan, fonksiyonel, biyoyararlılığı yüksek, sindirim sistemi fizyolojisine en uygun besin anne sütüdür. Anne sütünün içeriği sabit değildir. Anne sütünün içeriği ve miktarı, bebeğin yaşına ve fizyolojik durumuna, annenin beslenmesi, laktasyon dönemine, emzirme sıklığı ve süresine, bebeğin gastrointestinal sistemine uygun olarak ilk iki hafta içinde değişmektedir ([Aslan, 2016](#); [Genç ve Özkan, 2016](#); [Gökçeoğlu, 2014](#); [Topal ve diğerleri, 2016](#)).

Doğumu takiben ilk beş gün içinde az miktarda salgılanan kolostrum, olgun süte göre proteinden zengin ve yoğun kıvamlıdır. Kolostrum bağırsağın olgunlaşmasını sağlayan, alerji ve intoleransı engelleyen epidermal büyüme faktörleri içerir. Bilirubinün bağırsaktan atılmasını sağlayarak sarılığı önler. Laksatif ve proteinleri parçalayıcı özelliği sayesinde mekonyum çıkışını kolaylaştırır ([Lawrence ve Lawrence, 2011](#); [Genç ve Özkan, 2016](#); [Snell ve diğerleri, 2017](#)).

Doğumdan sonra 6-15 günler arasında salgılanan geçiş sütünün, ilkbeş gün içinde salgılanan kolostruma göre yağ ve kalori içeriği daha fazla, protein içeriği daha düşüktür. Annenin emzirme sıklığı geçiş sütü miktarını etkiler. Bu dönemde prolaktin hormonu düzeyinin artmasına bağlı süt miktarı da artar ([Genç ve Özkan, 2016](#); [Perry ve diğerleri, 2013](#)). Olgun (matür) süt ise doğum sonu 15. günden itibaren düzenli olarak salgılanan, miktar olarak fazla, kolostruma göre daha sıvı süttür ([Coşkun, 2012](#); [Genç ve Özkan, 2016](#)).

Annenin sosyo kültürel düzeyi, emzirme ile ilgili bilgi düzeyi, sütünün yetersiz olduğu ve bebeğin doymadığı düşüncesi, emzirminin desteklenmesi, anksiyete ve depresyon, çalışma durumu, meme sorunları, parite ve doğum şekli, ilk emzirme zamanı, emziren birini görme ve emzirmeye ilişkin annenin önceki deneyimleri, doğum sonu ağrı (insizyon ağrısı), doğumdan sonra hastanede bebeğe mama verilmesi emzirmeyi etkileyen faktörlerdir ([Akyüz ve diğerleri, 2007](#); [Alus Tokat ve diğerleri, 2015](#); [Dennis, 2003](#); [Çakmak ve Kuşoğlu, 2007](#); [Gökdemirel ve diğerleri, 2008](#)).

Annelerin sütünü yetersiz olarak algılaması, doğum sonu erken dönemde ve sonraki dönemde emzirme başarısını ve emzirmeyi sürdürmeyi etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Emzirmeye geç başlanması, bebeğin çok ağlaması, bebeğin emdikten sonra doymamış gibi görünmesi, emzirmeden önce bebeğe su, şekerli su verilmesi, annenin emzirme konusunda bilgisiz olması, bebeğin yeterli kilo almaması annenin sütünü yetersiz olarak algılamasına neden olmaktadır ([Kurnaz, 2014](#); [Atlas, 2006](#)). Karatoprak ve diğerleri (2003), Çatak ve diğerleri (2012) emzirmeyi erken dönemde bırakmanın en önemli nedenlerinden birinin yetersiz süt algısı olduğunu belirlemiştir. Akyüz (2007), Atlas (2006), Gürel (2009) ve Mızrak (2013) annelerin en çok sütünün yetmediği düşüncesi ile ek gıda verdiğini bildirmektedir. Doğum sonu erken dönemde ek gıdaya başlamak, annenin süt salınımının azalmasına neden olmakta ve emzirminin sürdürülmesini olumsuz etkilemektedir.

Emzirme öz yeterliliği annenin emzirme konusunda kendine olan güvenini yansıtır ([Brockway ve diğerleri, 2017](#)). Annenin emzirme öz yeterlilik algısı, bebeğini emzirip emzirmeyeceğini, emzirmek için ne kadar çaba göstereceğini, emzirmeye ilişkin düşüncelerini ve emzirme sürecinde karşılaşacağı problemlerle ne düzeyde başa çıkabileceğini gösterir ([Dennis, 1999](#)). Emzirme öz yeterlilik algısı düzeyi arttıkça annelerin sütünü daha yeterli algıladığı saptanmıştır ([Otsuka ve diğerleri, 2008](#); [Gökçeoğlu, 2014](#); [Aslan, 2016](#)). Brockway ve diğerleri (2017) yapmış oldukları metaanalizde, emzirme öz yeterliliği yüksek olan annelerin daha uzun süre emzirdiğini saptamıştır. Yine emzirme öz yeterlilik algısıyla emzirme başarısı arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir ([Yenal ve diğerleri, 2013](#)). Emzirme ile ilgili kişisel deneyimlerin emzirme davranışlarında etkili olduğu, primipar ve multipar annelerin emzirmeye ilişkin tecrübelerinin farklı olduğu bildirilmektedir ([Hackman ve diğerleri, 2015](#); [Bartle ve Harley, 2017](#)). Brandão ve diğerleri (2018) parite ve emzirme deneyimi ile emzirme öz yeterliliği arasında ilişki olduğunu saptamıştır. Yapılan çalışmalarda emzirme deneyimi olmayan primipar annelerin multipar annelere göre emzirmeye daha geç başladığı ve daha kısa emzirdiği saptanmıştır ([Australian Institute of Health and Welfare, 2011](#); [Hackman ve diğerleri, 2015](#); [Mirghafourvand ve diğerleri, 2018](#)). Literatürde emzirme deneyimi olmayan, primipar annelerde doğum şekli ve emzirme ilişkin özellikleri ile emzirme öz yeterlilik ilişkisini irdeleyen araştırmaların sınırlı olduğu görülmüştür.

Bu çalışmada, primipar annelerin doğum şekli ve emzirme ilişkin özelliklerine göre emzirme öz yeterlilik düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma Soruları: Bu çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Primipar annelerin emzirmeye ilişkin özelliklerine göre 24. saat ve 15. günde emzirme öz yeterlilik puanları açısından fark var mıdır?
- Primipar annelerin doğum şekli emzirme öz yeterlilik algısını etkiliyor mu?
- Primipar annelerin doğum şekline göre ilk 24 saat ve 15. günde emzirme öz yeterlilik algısı farklı mıdır?

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Tipi ve Yapıldığı Yer: Tanımlayıcı özellikteki araştırma, 01 Aralık 2016-01 Ağustos 2017 tarihleri arasında, İstanbul'da bir Eğitim ve Araştırma Hastanesinin, Kadın Doğum Kliniğinin Doğum Sonu servisinde yürütüldü. Araştırmanın yürütüldüğü doğum sonu serviste her anne yatağının yanında bir bebek yatağı bulunmakta ve bebekler anne yanında kalmaktadır. Bu klinikte vajinal doğum yapan kadınlar herhangi bir sağlık sorunları olmadığında 24 saat sonra, sezaryen doğum yapanlar ise herhangi bir sağlık sorunu olmadığında 48 saat sonra bebeği ile birlikte taburcu edilmektedir.

Evren ve Örneklem: Araştırmanın evrenini Eğitim ve Araştırma Hastanesi Kadın Doğum Kliniği'nde 2016 yılında canlı doğum yapan 13652 anne, örneklemini 320 primipar anne oluşturdu. Örneklem büyüklüğünün hesaplanmasında incelenen olayın görülme sıklığıyla ilgili 0-5 ay arası çocuklarda sadece anne sütü alma oranını (%30,1) gösteren Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2014) verisi kullanılmış, evreni bilinen örneklem yöntem ve %5 hata oranına göre örneklem sayısı hesaplandı. Örneklem 316 olarak belirlendi ancak çalışmaya 320 anne kabul edildi. Anneler örneklem seçim kriterleri göz önünde bulundurularak gelişigüzel örnekleme yöntemi ile çalışmaya dahil edildi.

Örneklem Seçim Kriterleri

- Annenin soruları anlama ve yanıtlama yeterliliğinde olması
- Annenin emzirmeye engel bir sorununun olmaması
- Bebeğin emmesini etkileyebilecek bir sağlık probleminin olmaması
- Bebeğin apgar puanının 5. dakikada en az 8 puan olması
- Bebeğin miadında doğmuş olması (38-42 gestasyon haftası)
- Doğum sonu dönemde anne ve bebeğin aynı odada tutulması
- Annenin primipar olması

Örneklemden Çıkarılma Kriterleri

- Bebeğin ek gıda alması
- Doğum sonu dönemde anne veya bebek ile ilgili emzirmeyi/emmeyi engelleyen bir sağlık sorunu olması

Veri Toplama Araçları: Veriler "Tanıtıcı Bilgi Formu" ve "Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği (Kısa Şekli)" kullanılarak elde edildi.

Tanıtıcı Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından literatür bilgileri ([Kurnaz, 2014](#); [Aluş Tokat ve diğerleri, 2015](#); [Bölükbaşı, 2016](#)) doğrultusunda hazırlanan form; annenin demografik, gebelik ve doğumuna ilişkin, bebeğine ve emzirme ile ilgili özelliklere ilişkin toplam 20 sorudan oluşmuştu.

Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği (Kısa Şekli): Ölçek Dennis ve Faux (1999) tarafından emzirme öz-yeterlilik düzeyini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Dennis (2003) tarafından 33 madde olarak geliştirilen ölçekte, madde toplam korelasyonu 0,60 altında olan maddeler çıkartılarak ölçek 14 maddeye indirilmiştir. Emzirme Öz-Yeterlilik Ölçeği (kısa şekli) annenin emzirme öz yeterliliğini ölçen toplam 14 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten en fazla alınabilecek puan 70, en az alınabilecek puan 14'tür. Ölçek 5'li Likert tipte; 1= Hiç emin değilim, 2= Çok emin değilim, 3= Bazen eminim, 4= Eminim, 5=Çok eminim şeklinde derecelendirilmektedir. Ölçekten alınan puanların yüksek olması, emzirme öz-yeterliliğinin yüksek olduğunu göstermektedir. Türkçe geçerlilik ve güvenilirliği Tokat (2009) tarafından yapılan ölçeğin, Cronbach's Alfa değeri 0,86 olarak bulunmuştur. Araştırma grubumuzda Cronbach's Alfa değeri ilk 24 saatte 0,86 ve 15. günde 0,95 olarak belirlendi.

Verilerin Toplanması: Verilerin toplanması iki aşamada gerçekleşti. İlk aşamada; doğum sonrası 24. saatte "Tanıtıcı Bilgi Formu" ve "Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği" yüz-yüze görüşme yöntemi dolduruldu. Araştırmanın ikinci aşamada; 24. saatte verileri alınan kadınlar 15. gün telefon ile aranarak "Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği" tekrar uygulandı.

Etik Yön: Araştırmanın yürütülebilmesi için İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan etik kurul onayı (Etik kurul no:2016/442910) ve T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye Kamu Hastaneler Kurumu İstanbul İli Çekmece Bölgesi Kamu Hastaneler Birliği Genel Sekreterliği'nden yazılı izin (Sayı/No: 40580992/663.08) alındı. Araştırmaya katılan kadınlara araştırmanın amacı açıklanarak yazılı onamları alındı.

Araştırmanın Değişkenleri: Araştırmanın bağımsız değişkenleri; anne ve bebeğe ait sosyo demografik özellikler (anne yaş, bebek yaş, bebek cinsiyet vb), obstetrik ve jinekolojik özellikler ve emzirmeye ilişkin özellikler (bebeğin ilk emzirme zamanı, bebeğin ilk 24 saat içinde emzirme sayısı annenin başkasının emzirmesine tanık olma durumu, hastanede iken emzirme konusunda yardım alma, bebeğe emzik/biberon verme,vb.). Araştırmanın bağımlı değişkeni ise Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği puanıdır.

Verilerin Analizi:

Araştırma sonunda elde edilen veriler SPSS 21.0 paket programında, parametrik ve nonparametrik tanımlayıcı istatistiksel analizler kullanılarak değerlendirildi. Tanımlayıcı istatistiksel yöntemlerin (sayı, frekans, ortalama, standart sapma, minimum-maksimum) yanında, grupların tanımlayıcı özelliklerinin homojenliğini test etmek için kategorik değişkenlerde ki-kare testi (Pearson ki-kare testi, Yates düzeltilmiş ki-kare testi ve Fisher kesin testi), nicel verilerin karşılaştırmalarında ikili grup karşılaştırmalarında Student t testi, normal dağılım göstermeyen parametrelerin iki grup karşılaştırmalarında Mann Whitney U testi kullanıldı. Sosyo-demografik özellikler sayı, yüzde dağılımı, ortalama, standart sapma değerleri halinde verildi. Sosyo-demografik değişkenler gibi bağımsız gruplar arası karşılaştırmalarda sürekli değişkenler için Bağımsız gruplarda t testi, Kruskal Wallis testi, One Way Anova, Mann Whitney U ve Wilcoxon signed ranks testi kullanılmıştır. Doğum türüne göre emzirme ile ilişkili kategorik değişkenlerinin dağılımı ki-kare analizi ile emzirme öz yeterlilik puanları ise normal dağılıma sahip olma durumuna göre bağımsız gruplarda t testi ve Mann Whitney U testi ile karşılaştırılmıştır. Annelerin ilk 24 saat ve 15. gündeki emzirme öz yeterlilik puanları arasındaki fark Wilcoxon ile test edilmiştir. Tüm analizlerde $p < 0.05$ olması istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya katılan annelerin; yaş ortalamalarının 23.99 ± 3.85 olduğu, %52.2'sinin orta eğitim (lise) mezunu olduğu ve %65'inin çalışmadığı belirlendi. Normal ve sezaryen doğum yapan annelerin eğitim durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark ($p < 0.05$) olduğu, çalışma durumu, aile tipi ve yaş ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı, grupların homojen olduğu belirlendi ($p > 0.05$; Tablo 1).

Araştırma grubundaki normal doğum yapan annelerin doğumdan hemen sonra bebeğini kucağına alma zamanı, bebeğini emzirme zamanı ve bebeğin ilk 24 saat içinde emzirme sıklığı açısından sezaryen doğum yapanlara göre çok ileri düzeyde anlamlı fark olduğu saptandı ($p < 0.001$; Tablo 2). Normal ve sezaryen doğum yapan annelerin; emzirmeye tanık olma, hastanede sağlık çalışanlarından emzirme konusunda yardım alma durumlarına göre gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görüldü ($p > 0.05$; Tablo 2).

Primipar annelerin yaşı, eğitimi ve çalışma durumuna göre Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği 24. saat ve 15. gün puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görüldü ($p > 0.05$; Tablo 3).

Tablo 1. Annelerin Doğum Şekline Göre Sosyo-Demografik Özellikleri Karşılaştırma

Özellikler (n:320)	Normal Doğum (n: 173)	Sezaryen Doğum (n: 147)	Toplam (n:320)	χ^2 ;p			
	n (%)	n (%)	n (%)				
Eğitim Durumu							
Okur-yazar	31 (17.9)	12 (8.2)	43 (13.4)	9.803 ; .020			
Temel eğitim(8 yıl)	31 (17.9)	23 (15.6)	54 (16.9)				
Orta eğitim (lise)	88 (50.9)	79 (53.7)	167 (52.2)				
Üniversite	23 (13.3)	33 (22.4)	56 (17.5)				
Çalışma Durumu							
Çalışıyor	61 (35.3)	51 (34.7)	112 (35.0)	0.011 ; .916			
Çalışmıyor	112 (64.7)	96 (65.3)	208 (65.0)				
Aile Tipi							
Çekirdek aile	121 (69.9)	107 (72.8)	228 (71.3)	.336 ; .562			
Geniş aile	52 (30.1)	40 (27.2)	92 (28.7)				
	Min-max	$\bar{X} \pm SS$	Min-max	$\bar{X} \pm SS$	Min-max	$\bar{X} \pm SS$	t;p
Yaş	18-37	23.76±3.85	18-38	24.27±3.84	18-38	23.99±3.85	1.178 ; .240

χ^2 : Pearson ki-kare analizi

Y:Gözlenen sayı <25 olduğu için Yatest düzeltilmiş ki-kare testi yapıldı.

t: Bağımsız gruplarda t testi, sd: 318

Tablo 2. Annelerin Doğum Şekline Göre Emzirmeye İlişkin Özelliklerini Karşılaştırma

Özellikler (n: 320)	Normal Doğum (n: 173)	Sezaryen Doğum (n: 147)	Toplam (n: 320)	χ^2 ;p
	n (%)	n (%)	n (%)	
Bebeği ilk kucağa alma zamanı				
Doğumdan hemen sonra	125 (72.3)	1 (.7)	126 (39.4)	210.088; 0.000
30-60 dk. arasında	36 (20.8)	27 (18.3)	63 (19.7)	
61 dk. –120 dk.	9 (5.2)	97 (66.0)	106 (33.1)	
121 dk. ve üzeri	3 (1.7)	22 (15.0)	25 (7.8)	
Bebeği ilk emzirme zamanı				
Doğumdan hemen sonra	109 (63.0)	1 (.7)	110 (34.4)	193.769; 0.000
30-60 dk. arasında	47 (27.2)	23 (15.6)	70 (21.9)	
61 dk. –120 dk.	10 (5.8)	79 (53.7)	89 (27.8)	
121 dk. ve üzeri	7 (4.0)	44 (29.9)	51 (15.9)	
Daha önce emzirmeye tanık olma				
Evet	121 (69.9)	98 (66.7)	219 (68.4)	.395; 0.530
Hayır	52 (30.1)	49 (33.3)	101 (31.6)	
Hastanede emzirme konusunda yardım alma				
Yardım almadı	11 (6.49)	7 (4.8)	18 (5.6)	2.494; 0.287
Sağlık çalışanlarından	108 (62.4)	82 (55.8)	190 (59.4)	
Sağlıklı olmayan kişilerden	54 (31.2)	58 (39.5)	112 (35.0)	
Bebeğin emzik/biberon alması				
Aldı	65 (37.6)	84 (57.1)	149 (46.6)	12.233; 0.000
Almadı	108 (62.4)	63 (42.9)	171 (53.4)	
	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$		t; p
Bebeği İlk 24 Saat İçinde Emzirme Sıklığı	10.14 ± 6.02	8.46 ± 4.33		2.909; 0.004

 χ^2 : Pearson ki-kare analizi

t: Bağımsız gruplarda t testi. sd: 318

Tablo 3. Primipar Annelerin Demografik Özelliklerine Göre Emzirme Öz Yeterlilik Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Özellikler (N: 320)	İlk 24 Saat EÖY puanı	15. Gün EÖY puanı
	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$
Anne Yaşı		
20 yaş ve altı	55.84 ± 9.23	63.39 ± 8.55
21-34 yaş	57.22 ± 7.77	63.39 ± 7.79
35 yaş ve üstü	57.83 ± 7.70	64.17 ± 5.74
	F:0.66; p=0.51	χ^2 : 0.11; p=0.94
Eğitim Durumu		
Okur yazar	57.33 ± 8.17	64.23 ± 7.95
Temel eğitim (1-8. sınıf)	58.52 ± 7.00	64.15 ± 9.11
Orta eğitim (lise)	56.60 ± 8.54	62.72 ± 7.95
Üniversite	56.53±7.13	64.08±6.06
	F:0.88; p=0.45	χ^2 :3.47; p=0.32
Çalışma Durumu		
Çalışıyor	56.95 ± 7.58	63.43 ± 7.41
Çalışmıyor	57.05 ± 8.25	63.39 ± 8.12
	t:-0.10; p=0.91	MWU:11157.50; p=0.52

T: Bağımsız gruplarda t testi

F: One Way Anova Ki-Kare (X^2): Kruskall Wallis H Testi

MWU:Mann Whitney U Testi (15.gün puanları normal dağılıma sahip değil)

Primipar annelerin emzirmeye ilişkin özellikleri incelendiğinde; bebeği ilk kucağa alma, doğumdan sonra ilk emzirme zamanı, ilk 24 saatte emzirme sıklığı ve emzirmeye tanık olma durumuna göre 24. saat ve 15. günde Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptandı ($p<0.05$; Tablo 2). Annelerin emzirme konusunda yardım alması ve bebeklerin emzik/biberon alma durumu ile doğumdan sonra ilk 24. saatte Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu ($p<0.05$). 15. günde ise istatistiksel fark olmadığı görüldü ($p>0.05$; Tablo 2). Annelerin emzirme/süt sağmaya yönelik bilgi alma durumuna göre 24. saat ve 15. gün EÖY düzeyi açısından fark olmadığı belirlendi ($p>0.05$; Tablo 4).

Tablo 4. Primipar Annelerin Emzirmeye İlişkin Özelliklerine Göre Emzirme Öz Yeterlilik Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Emzirmeye İlişkin Özellikler (n:320)	İlk 24 Saat EÖY puanı $\bar{X} \pm SS$	15. Gün EÖY puanı $\bar{X} \pm SS$
Bebeği ilk kucağa alma zamanı		
Hemen	58.61 \pm 7.52	66.11 \pm 6.30
30-60 dk arasında	58.65 \pm 7.37	64.56 \pm 6.00
61 dk - 2 saat arasında	54.19 \pm 8.38	59.64 \pm 8.98
121 dk ve üzeri	56.80 \pm 7.44	62.80 \pm 8.02
F/ X²; p	F:7.36; p=0.00	X²: 38.616; p=0.00
Doğumdan sonra ilk emzirme zamanı		
Hemen	58.85 \pm 7.42	66.67 \pm 5.43
30-60 dk. arasında	59.10 \pm .20	64.54 \pm 6.99
61 dk. - 2 saat arasında	53.99 \pm 8.42	59.49 \pm 9.44
121 dk. ve üzeri	55.45 \pm 7.81	61.61 \pm 7.07
F/ X²; p	F:9.02;p= 0.00	X²: 44.45; p=0.00
İlk 24 saatte emzirme sıklığı		
1- 5 kez	56.25 \pm 8.05	62.28 \pm 9.11
6-10 kez	55.30 \pm 7.99	62.17 \pm 8.01
11 kez ve üstü	60.56 \pm .88	66.59 \pm 4.75
F/ X²; p	F:13.05; p=0.00	X²: 18.83; p=0.00
Emzirmeye tanık olma		
Evet	57.66 \pm 7.92	64.00 \pm 7.55
Hayır	55.60 \pm 8.06	62.10 \pm 8.39
t/U; p	t:2.14;p= 0.03	MWU:9529.0;p=0.04
Doğumdan sonra yardım alma		
Yardım almadı	60.94 \pm 8.38	65.22 \pm 6.61
Sağlık çalışanından aldı	55.99 \pm 7.86	63.57 \pm 8.38
Diğer kişilerden aldı	58.11 \pm 7.94	62.82 \pm 7.11
F/ X²; p	F:4.86; p=0.00	X²: 1.83; p=0.17
Bebeğin emzik/biberon alması		
Evet	56.01 \pm 8.10	62.99 \pm 8.24
Hayır	57.88 \pm 7.86	63.77 \pm 7.52
t/U; p	t:-2.09; p=0.03	MWU:12118.0; p=0.44
Emzirme/Süt Sağlamaya Yönelik Bilgi Alma Durumu		
Evet	59.02 \pm 8.17	65.22 \pm 5.59
Hayır	56.65 \pm 7.94	63.07 \pm 8.17
t/U; p	t:1.19;p=0.05	MWU:5745.50;p=0.12

T: Bağımsız gruplarda t testi

F: One Way Anova Ki-Kare (X²): Kruskal Wallis H Testi

MWU:Mann Whitney U Testi (15.gün puanları normal dağılıma sahip değil)

Vajinal ve sezaryen doğum yapan annelerin emzirme öz yeterlilik düzeyi (EÖY ölçeği puanları) doğumdan sonra ilk 24. saatte yapılan ölçümlerde 15. günde yapılan ölçümlere göre düşük olduğu, istatistiksel olarak çok ileri düzeyde anlamlı fark olduğu saptandı ($p<0.05$; Tablo 5). Vajinal doğum yapan annelerin doğumdan sonra ilk 24. saatte ve 15. günde yapılan ölçümlerde emzirme öz yeterlilik düzeyi (EÖY ölçeği puanları) sezaryen doğum yapan annelere göre yüksek olduğu, istatistiksel olarak aralarında çok ileri düzeyde anlamlı fark olduğu görüldü ($p<0.05$; Tablo 5).

Tablo 5. Primipar Annelerin Doğum Şekline Göre Emzirme Öz Yeterlilik Puan Ortalamalarının Karşılaştırması

Doğum Şekli (n:320)	İlk 24 Saat EÖY Ölçek puanları	15. Gün EÖY Ölçek puanları	Z*	p
	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$		
Vajinal Doğum (n: 173)	58.99±7.48	65.90±6.77	9.591	0.000
Sezaryen (n: 147)	54.69±8.01	60.47±8.07	7.983	0.000
t / U; p	t: 4.960; 0.000	MWU: 7446.0; 0.000		

Z*: Wilcoxon Signed Ranks Testi

t: Bağımsız gruplarda t testi. sd:318.

MWU: Mann Whitney U testi (15.gün puanları normal dağılıma sahip değil)

TARTIŞMA

Bilgi yetersizliği ve çalışma koşulları nedeniyle annelerin emzirme sorunları yaşadığı, bebeğini yeterince emzirmedeği bildirilmektedir (Güneş, 2015; Gökdemirel ve diğerleri, 2008). Mirghafourvand ve diğerleri, (2018) eğitim seviyesi yüksek annelerin EÖY düzeyinin daha düşük olduğunu saptamıştır. Çalışma grubumuzdaki primipar annelerin; yaş, eğitim ve çalışma durumu açısından 24. saat ve 15. günde Emzirme Öz Yeterlilik düzeyi açısından fark saptanmadı.

Emzirme başarısı için doğumdan sonraki ilk bir saatte yenidoğan aktif, canlı uyanık olduğu için ilk bir saatte emzirilmesi önerilmektedir (WHO/UNICEF, 2003). Araştırma grubumuzdaki annelerin %56.3'ü doğumdan sonra ilk bir saat içinde emzirmeye başlamıştı. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2014) raporuna göre ülkemizde yenidoğanların %50'si doğumdan sonraki ilk bir saat içinde emzirilmektedir. İlk bir saatte emziren annelerin, 24. saat ve 15. günde Emzirme Öz Yeterlilik düzeyi anlamlı olarak yüksekti. Sonuçlarımıza benzer şekilde Aslan (2016) doğum sonu ilk yarım saatte emziren annelerin daha yüksek EÖY düzeyine sahip olduğunu belirlemiştir. Bölükbaşı (2016) ilk emzirme zamanı ile Emzirme Öz Yeterlilik düzeyi arasında istatistiksel bir fark saptamamıştır. Erken emzirmenin emzirme başarısındaki etkisi uzun yıllardır kanıtlanmıştır. Buna göre erken emziren annelerin emzirme öz yeterlilik algısının da olumlu olması beklenir. Doğru emzirme tekniği uygulayan ve bebeklerini sık emziren annelerin emzirme konusunda daha başarılı olduğu ve bebek emdikçe kendilerine olan öz güvenlerinin arttığı düşünülmektedir (Bölükbaşı, 2016). Bölükbaşı (2016)'nın sonucun farklı çıkmasının nedeni çalışma grubunun %57.0'si yetersiz emzirme eylemi gösterdiğinden kaynaklanabilir.

Annenin emzirme konusunda desteklenmesinin emzirmeyi olumlu yönde etkilediği, desteklenmeyen annelerin kendini yetersiz hissettiği bildirilmektedir (Bağcı ve Altıntuğ, 2016; Kurnaz, 2014; Doğaner ve Bekar, 2006). Çalışma grubundaki annelerden ilk 24 saat içinde emzirme konusunda yardım almayanların EÖP yüksek olduğu 15. Günde yapılan ölçümlerde fark olmadığı belirlendi. Benzer şekilde İnce ve diğerleri (2017) doğum sonu dönemde annenin yardım almasının, emzirme öz yeterlilik puanını etkilemediğini saptamıştır. Literatürün aksine çalışma grubumuzdaki annelerde emzirme konusunda yardım alınan emzirme öz yeterlilik düzeyine etkisi gösterilmemiştir.

Emzik kullanımının emzirmeyi olumsuz etkilediği (Jaafar ve diğerleri, 2016), emzik kullanımının emzirme oranlarını düşürdüğü ve emzirme süresini kısalttığı belirlenmiştir (Buccini ve diğerleri, 2016; Howard ve diğerleri, 2003; Ünsal ve diğerleri, 2005). Çalışma grubunda bebeğine emzik/biberon vermeyen annelerin emzirme öz yeterlilik düzeyi yüksekti. Sonuçlar literatür ile uyumludur.

Emzirme öz yeterlilik algısı yüksek olan annelerin emzirme sürelerinin daha uzun olduğu belirlenmiştir (Blyth ve diğerleri, 2004; Meedya ve diğerleri, 2010). İlk haftalarda anne sütünün yapısında değişiklikleri bilmeyen anneler sütünün yetersiz olduğunu algılayabilir (Atıcı ve diğerleri, 2007; Serim, 2010; DeVane-Johnson ve diğerleri, 2018). Çalışma grubumuzdaki vajinal ve sezaryen doğum yapan primipar annelerin 15.gündeki emzirme öz yeterlilik düzeyi, ilk 24 saate göre anlamlı olarak yüksek idi. On beşinci günde emzirme öz yeterlilik düzeyinin yüksek olması, anne sütü miktarının artması ve düzenli salgılanması ile ilişkilendirilmiştir. Anne sütü miktarı arttıkça emzirme öz yeterlilik algısının yükseldiği düşünülebilir. Literatürde anne sütündeki yapısal değişikliklerin emzirme öz yeterlilik düzeyini irdeleyen yayınlar sınırlıdır. Matür süt salınımı başlayana kadar annelerin emzirme sorunları yaşayabileceği ve sütünü yetersiz algılayabileceği göz önünde bulundurularak emzirme öz yeterlilik düzeyinin ilk haftalarda tekrar değerlendirilmesi önerilebilir.

Araştırma grubumuzda vajinal doğum yapan primipar annelerin doğumdan sonra ilk 24. saatte ve 15. günde EÖY düzeyi, sezaryen doğum yapan annelere göre anlamlı olarak yüksekti. Benzer şekilde birçok çalışmada vajinal doğum yapan annelerin sezaryen ile doğum yapanlara göre daha yüksek EÖY düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir (Aslan, 2016; Dennis, 2003; Mızrak, 2013; Tokat, 2009). Akkoyun ve Arslan (2016). Bölükbaşı (2016) çalışmalarında, doğum şekline göre EÖY puanları açısından anlamlı fark saptamamıştır. Wutke ve Dennis (2007) Polonya’da yaptığı çalışmasında, vajinal doğum yapan annelerin sezaryen yapanlara göre EÖY daha düşük olduğunu belirlemiştir. Sonuçlardaki farklılıklar araştırma grubunun seçimi ile açıklanabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bebeğini kucağına erken alan, doğumdan sonra ilk bir saatte emziren, ilk 24 saatte sık emziren ve bebeğine emzik/biberon vermeyen annelerin emzirme öz yeterlilik düzeyi yüksekti. Vajinal doğum yapan primipar annelerin emzirme öz yeterlilik düzeyi sezaryen doğum yapanlara göre yüksekti. Vajinal ve sezaryen doğum yapan primipar annelerin doğumdan iki hafta sonra emzirme öz yeterlilik algısı ilk güne göre yüksekti.

Ebe ve hemşirelerin, annelerin emzirme öz yeterlilik düzeyini yükseltme ve emzirme başarılarını arttırmada önemli sorumlulukları bulunmaktadır. Annenin emzirme öz yeterliliğini arttırması için doğum sonu servislerde çalışan ebe ve hemşireler doğumhanede başlayarak bebeğin anne ile ten tene temasının sağlamalı, ilk bir saatte annenin bebeğini emzirmesi ve ilk 24 saat içinde sık emzirmesini sağlamalıdır. Vajinal doğumların desteklenmesi ve ilk haftalarda annelerin emzirme öz yeterlilik düzeylerinin takip edilmesi önerilebilir.

Araştırmanın Sınırlılıkları ve Genellenabilirliği: Araştırma İstanbul’da tek bir merkezde gerçekleştirildiği için elde edilen sonuçlar bu kurumla sınırlıdır.

KAYNAKLAR

- Akyüz, A., Kaya, T., Şenel N. (2007). Annenin emzirme davranışının ve emzirmeyi etkileyen durumların belirlenmesi. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6(5), 331-335.
- Alus Tokat, M., Serçekuş, P., Yenal, K., Okumuş, H. (2015). Early postpartum breast-feeding outcomes and breast-feeding self-efficacy in turkish mothers undergoing vaginal birth or cesarean birth with different types of anesthesia. *International Journal of Nursing Knowledge*, 26(2), 73-79. doi: 10.1111/2047-3095.12037.
- Aslan, Y., Ege, E. (2016). Annelerin emzirme öz-yeterliliği ve depresyon riski ile ilişkisi. *Journal of Human Sciences*, 13(2), 3160-3172.
- Atıcı, A., Polat, S., Turhan, A.H. (2007). Anne sütü ile beslenme. *Türkiye Klinikleri J Pediatr Sci*, 3(6), 1-5
- Atlas, B. (2006). Şişli etfal eğitim ve araştırma hastanesi aşı merkezi ve yenidoğan izleme ünitesine başvuran annelerin anne sütü konulu eğitiminin etkinliğinin incelenmesi. (Uzmanlık Tezi). Sağlık Bakanlığı Şişli Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Aile Hekimliği Koordinatörlüğü, İstanbul.
- Australian Institute of Health and Welfare. (2011). *National breastfeeding indicators: Workshop report*. Cat. no. PHE 146. Canberra: AIHW. İnternet Erişim Adresi: (<https://www.aihw.gov.au/getmedia/8718b74f-db38-4bc9-a122-ca4431cd9eb2/13346.pdf.aspx?inline=true>) Erişim Tarihi: 15/03/2019
- Bağcı, S., Altuntuğ, K. (2016). Problems experienced by mothers in postpartum period and their associations with quality of life annelerin doğum sonunda yaşadıkları sorunlar ve yaşam kalitesi ile ilişkisi. *Journal of Human Sciences*, 13(2), 3266-3279. doi: <https://doi.org/10.14687/jhs.v13i2.3884>
- Bartle, NC., Harvey, K. (2017). Explaining infant feeding: the role of previous personal and vicarious experience on attitudes, subjective norms, self-efficacy, and breastfeeding outcomes. *British Journal of Health Psychology*, 22(4), 763-785. doi: 10.1111/bjhp.12254.
- Blyth, R.J., Creedy, D.K., Dennis, C.L., Moyle, W., Pratt, J., De Vries, S.M., Healy, G.N. (2004). Breastfeeding duration in an australian population: the influence of modifiable antenatal factors. *J Hum Lact.*, 20(1), 30-38. doi:10.1177/0890334403261109
- Bölükbaşı, H. (2016). *Doğum sonrası altı aylık dönemde postpartum depresyonun emzirme öz yeterlilik. Emzirme başarısı ve beslenme durumuna etkisi.* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beslenme ve Diyetetik Anabilim Dalı, Ankara.

- Brandão, S., Mendonça, D., Dias, C.C., Pinto T.M., Dennis, C.L., Figueiredo, B. (2018). The breastfeeding self-efficacy scale-short form: psychometric characteristics in portuguese pregnant women. *Midwifery*, 66, 49-55. doi: 10.1016/j.midw.2018.07.014.
- Brockway, M., Benzies, K., Hayden, K.A. (2017). Interventions to improve breastfeeding self-efficacy and resultant breastfeeding rates: a systematic review and meta-analysis. *J Hum Lact.*, 33(3), 486-499. doi: 10.1177/0890334417707957.
- Buccini, G.D.S., Pérez-Escamilla, R., Paulino, L.M., Araújo, C.L., Venancio, S.I. (2017). Pacifier use and interruption of exclusive breastfeeding: systematic review and meta-analysis. *Matern Child Nutr.*, 13(3), 1-19. doi: 10.1111/mcn.12384.
- Çakmak, H., Kuşuoğlu, S. (2007). Comparison of the breastfeeding patterns of mothers who delivered their babies per vagina and via cesarean section: an observational study using the latch breastfeeding charting system. *Int J Nurs Stud.*, 44(7), 1128-1137. doi: 10.1016/j.ijnurstu.2006.04.018
- Çatak, B., Sütü, S., Kılınc, A.S., Bağ, D. (2012). Burdur ilinde bebeklerin emzirilme durumu ve beslenme örüntüsü. *Pamukkale Tıp Dergisi*, 5(3), 115-122.
- Dennis, C.L. (1999). Theoretical underpinings of breastfeeding confidence: a self-efficacy framework. *J Hum Lact.*, 15(3), 195-201. doi: 10.1177/089033449901500303
- Dennis, C.L., Faux, S. (1999). Development and psychometric testing of the breastfeeding self-efficacy scale. *Research in Nursing & Health*. 22(5), 399-409. doi: [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1098-240X\(199910\)22:5<399::AID-NUR6>3.0.CO;2-4](https://doi.org/10.1002/(SICI)1098-240X(199910)22:5<399::AID-NUR6>3.0.CO;2-4)
- Dennis, C.L. (2003). Breastfeeding self efficacy scale: psychometric assessment of the short form. *J Obstet Gynecol Neonatal Nurs.*, 32(6), 734-744. PMID:14649593
- DeVane-Johnson, S., Wright, Y.J., Godwin, L., Williams, J.M. (2018). Breast-feeding and practice tips for case managers. *Prof case manag.*, 23(3), 158-162. doi: 10.1097/NCM.0000000000000291.
- Doğaner, G., Bekar, M. (2006). Vajinal yolla doğum yapan kadınların erken postpartum dönemde kendisinin ve yenidoğanın bakımına yönelik yaşadıkları sorunların belirlenmesi. *Sağlık ve Toplum*, 16(4), 60-70.
- Özkan, H., Bekmezci H. (2016). Yenidoğanın beslenmesi. Genç, R.E., Özkan, H. (Ed.), *Ebeler için yenidoğan sağlığı ve hastalıkları* içinde (s. 135-58). Elazığ: Anadolu Tıp Kitabevleri.
- Gökçeoğlu, E. (2014). *Annelerin emzirme öz yeterlilikleri ile sütün yeterlilik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). T. C Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Erzurum.
- Gökdemirel, S., Bozkurt, G., Gökçay, G., Bulut, A. (2008). Çalışan annelerin emzirme sürecinde yaşadıkları: niteliksel bir çalışma. *Çocuk Dergisi*, 8(4), 221-234.
- Güneş, M. (2015). *Erciyes Üniversitesi hastaneleri 'nde çalışan sağlık personeli annelerin emzirme durumu ve etkileyen faktörler*. (Yüksek Lisans Tezi). T.C. Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Kayseri.
- Gürel, P. (2009). *Polikliniğimize başvuran 6ay-12 ay arası çocukların annelerinin; anne sütü ile beslenme ve emzirme konusunda bilgi düzeyinin ve uygulamalarının değerlendirilmesi*. (Uzmanlık Tezi). T.C. Sağlık Bakanlığı Bakırköy Dr. Sadi Konuk Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2014). "2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması". Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. T.C. Kalkınma Bakanlığı ve TÜBİTAK. Ankara. Türkiye. 2014. İnternet Erişim Adresi: http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2013/rapor/TNSA_2013_ana_rapor.pdf Erişim Tarihi: 20/12/2017
- Hackman, N.M., Schaefer, E.W., Beiler, J.S., Rose, C.M., Paul, I.M. (2015). Breastfeeding outcome comparison by parity. *Breastfeed Med.*, 10(3), 156-162. doi: 10.1089/bfm.2014.0119.
- Howard, C.R., Howard, F.M., Langhear, B., Eberly, S., deBlicke, E.A., Oakes, D., Lawrence, R.A. (2003). Randomized clinical trial of pacifier use and bottlefeeding or cupfeeding and their effect on breastfeeding. *Pediatrics*, 111(3), 511-518. PMID:12612229

- Jaafar, S.H., Ho, J.J., Jahanfar, S. Angolkar, M. (2016). Effect of restricted pacifier use in breastfeeding term infants for increasing duration of breastfeeding. *Cochrane Database of Systematic Reviews, Issue 8*. Art. No.: CD007202. Doi: 10.1002/14651858.CD007202.pub4.
- Kurnaz, D. (2014). *Erken postpartum dönemde annelerin emzirmeye ilişkin tutum ve başarılarını etkileyen faktörler*. (Yükseklisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ebelik Anabilim Dalı, Aydın.
- Lawrence, R., Lawrence, M. (2011). *Breastfeeding: A guide for the medical profession (7th ed.)*. St Louis: Mosby. ISBN 0801628970. 9780801628979
- Meedya, S., Fahy, K., Kable, A. (2010). Factors that positively influence breastfeeding duration to 6 months: a literature review. *Women Birth, 23*(4), 135-145. doi: 10.1016/j.wombi.2010.02.002
- Mızrak, B. (2013). *Eskişehir'deki bir grup aile sağlığı merkezine kayıtlı primiparlara verilen antenatal eğitimin emzirme öz yeterlilik algısına etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). T.C. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Doğum Ve Kadın Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Mirghafourvand, M., Kamalifard, M., Ranjbar, F., Gordani, N. (2018). Relationship of breastfeeding self-efficacy with quality of life in Iranian breastfeeding mothers. *J Matern Fetal Neonatal Med, 31*(20), 2721-2728. doi: 10.1080/14767058.2017.1354368.
- Otsuka, K., Dennis, C.L., Tatsuoka, H., Jimba, M. (2008). The relationship between breastfeeding self-efficacy and perceived in sufficient milk among Japanese mothers. *J Obstet Gynecol Neonatal Nurs, 37*(5), 546-555. doi: 10.1111/j.1552-6909.2008.00277.x.
- Perry, S.E., Hockenberry, M.J., Lowdermilk, D.L. et al. (2013). *Maternal child nursing care*. Elsevier Health Sciences: Mosby.
- Serim, B. (2010). *Bebeğe ve anneye ait etmenlerle meme bezi geçirgenliğinin ilişkisi*. (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, İzmir.
- Tokat, M.A. (2009). *Antenatal dönemde verilen eğitimin annelerin emzirme öz-yeterlilik algısına ve emzirme başarısına etkisi*. (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği, İzmir.
- Topal, S., Çınar, N., Altınkaynak, S. (2016). Süt çocukluğu döneminde beslenme. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 6*(1), 63-70.
- Wutke, K., Dennis, C.L. (2007). The reliability and validity of the polish version of the breastfeeding self-efficacy scale-short form: translation and psychometric assessment. *Int J Nurs Stud, 44*(8), 1439-1446.
- Yenal, K., Aluş Tokat, M., Durgun Ozan, Y., Çeçe, Ö., Bakılan Abalı, F. (2013). Annelerin emzirme öz-yeterlilik algıları ile emzirme başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi, 10*(2), 14-19.